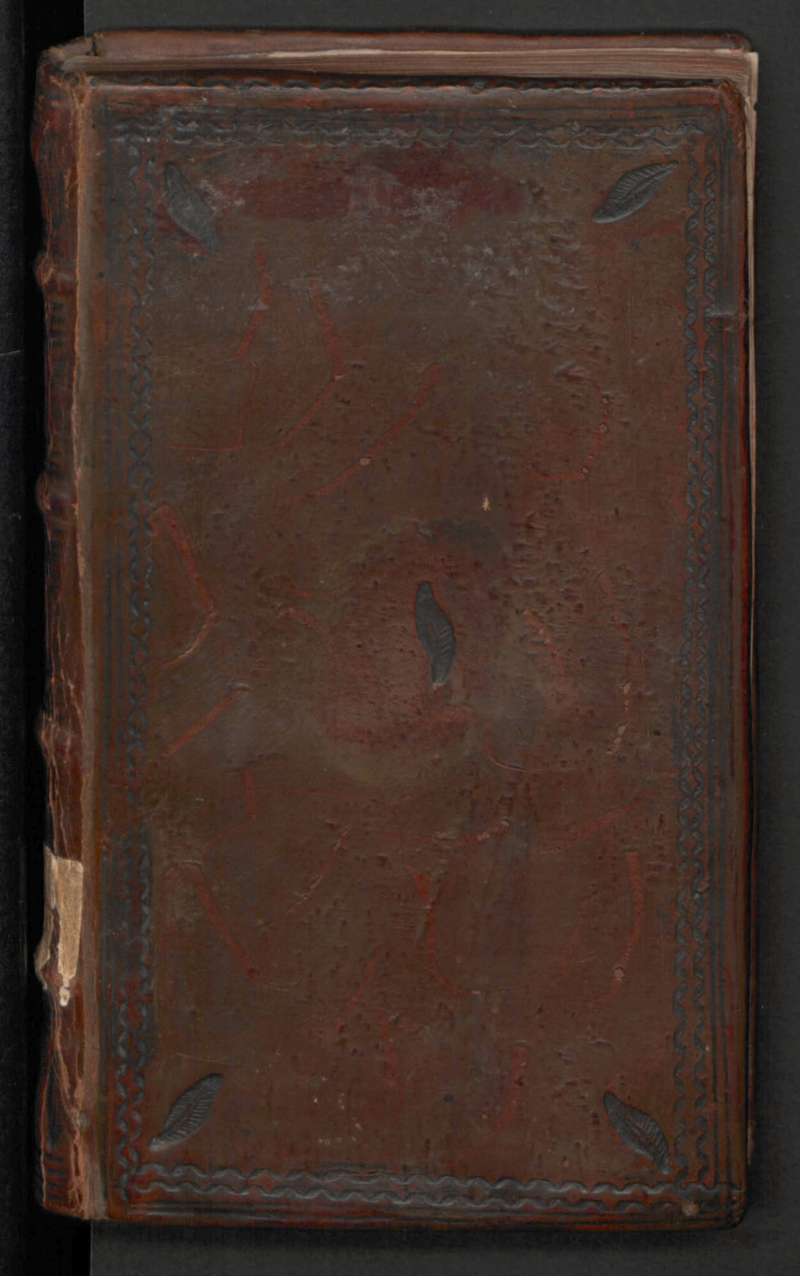
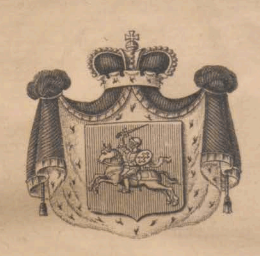

Ex-Libris
PODHORCE

AGRY. GR.

1532

Swiecley drwu bydz

z Dalikow ktorniak or nue

zmierzay

CONSEILS
D'UN AMI
A
UN JEUNE
HOMME
QUI ENTRE DANS
LE MONDE.

à VARSOVIE, 1769.
Chez Michel Groell Commiſſaire & Libraire du Roi.

/1532

RADY
PRZYIACIELSKIE
DANE
MŁODEMU
KAWALEROWI
UDAIĄCEMU SIĘ
NA SWIAT.

W WARSZAWIE, 1769.
Nakładem Michała Grela Kommissarza
Nadwornego y Bibliopoli J. K. Mći.

V
J
A

A
Son Excellence
Monſeigneur le Comte
ALBERT
GRABIENSKI
Staroſte de Stężyca
Son reſpectable
PERE

S'il eſt vrai qu'il n'y a rien au monde qui puiſſe plus contenter un Pére que lorsque ſon Fils brûle d'envie de cultiver ſon eſprit, & de ſe rendre digne de lui & de ſes Ancêtres, ce petit ouvrage que je prends la hardieſſe de vous dédier, le glorieux jour de votre Fête, ne doit pas vous déplaire, mon très-illuſtre & très reſpectable Pére. Car outre qu' il contient des conſeils ſalutaires, par lesquels je me puſſe rendre un bon Citoyen, & un honnête homme, il

DO
Jaśnie Wielmożnego
JMCi PANA
WOYCIECHA
GRABIENSKIEGO
Staroſty Stężyckiego
ſwego Nayukochańſzeho
OYCA.

Jeżeli ieſt rzecz prawdziwa, że nie na świecie nie może bardziey ukontentować Oyca, jako gdy Syn Jego z uſilnym ſtara ſię pragnieniem, wydoſkonałać ſwoy rozum, y ſtać ſię jego y Przodkow ſwoich godnym; dzieło to maleńkie, ktore odważam ſię J. W. WMć Panu Dobrodziejowi ofiarować w dzień imienin Jego, nie powinno bydź wzgardzonym. Procz albowiem, że zawiera w ſobie zbawienne rady, z ktoremi idąc, mogłbym ſię ſtać dobrym

Oby-

prouve encore que je ne ſuis pas abſolument éloigné des belles lettres, en m'amuſant à traduire de bons livres. Agréez donc de le recevoir comme un précieux hommage du cœur de celui qui ne reſpire que l'amour pour vous, & qui feſant ſans ceſſe des vœux pour votre précieuſe vie, a l'honneur de ſe dire, avec tout le reſpect poſſible,

MONSEIGNEUR,

Votre très-obéiſſant Fils,

& très-humble ſerviteur.

JEAN GRABIEŃSKI.

Obywatelem, y poczciwym człowiekiem; pokazuie nadto, że nie ieſtem wcale dalekim, od przyzwoitych Urodzeniu memu nauk, Kſiąg wybornych zabawiaiąc ſię, na Oyczyſty język przekładaniem. Racz go więc J. W. WMć Pan Dobrodziey przyiąć iako ſzacowną ſerca ofiarę od tego, ktory zdaie ſię ſamą tylko ku J. W. WMć Panu Dobrodzieiowi oddychać miłością, y ktory proſząc uſtawicznie Boga o przedłużenie ſwego życia, ma honor przy naygłębſzym reſpekcie wyznać, że ieſt.

Jaśnie Wielmożnego

WMC PANA DOBRODZIEIA

Naypoſłuſznieyſzym Synem

y nayniżſzym podnożkiem.

JAN GRABIEŃSKI.

CON-

CONSEILS
D'UN AMI
A
UN JEUNE
HOMME.

RADY
PRZYIACIELSKIE
DANE
MŁODEMU
KAWALEROWI.

Monſieur.

VOus étes ſur le point de me quiter, & d'entrer dans le monde. Je ſouhaite de tout mon cœur, que vous y trouviez votre bonheur, & que vous rempliſſiez ſur-tout les eſpérances que j'ai conçues de vous. Mais que je crains pour vous, *mon cher Monſieur!* Ce n'eſt pas que je me défie de votre cœur, je ſais que vous l'avez bon; mais je ſais auſſi combien le monde fourmille de mauvais exemples: ces exemples ont beaucoup de force ſur un jeune homme. Beaucoup de perſonnes ſe ſont

laiſſé

Mości Panie.

W krotce WMć Pan ze mną ſię rozſtanieſz, y w krotce ſię WMć Panu, ud ć będzie trzeba na świat. Zyczę z całego ſerca, ażebyś WMć Pan żyiąc między ludźmi znalazł ſwoie uſzczęśliwienie, y żebyś uiścił te, ktorem o WMć Panu powziął nadzieie. Lecz o iak mocno boię ſię o WMć Pana! Nie trzymam ia źle o WMć Pana ſercu, wiem że ieſt dobre; ale też wiem, iak ieſt świat obfituiący w złe przykłady. Przykładow t ch wielka ieſt moc, oſobliwie nad młodym.

laiſſé entraîner dans le vice, & dans le malheur, qui ſans cela n'avoient pas de mauvaiſes inclinations. J'ai connu des gens, qui malgré un excellent coeur, ont perdu leur innocence, & ont fait naufrage dans le monde. Que je m'affligerois, *Mon cher Monſieur*! ſi Vous vous laiſſiez corrompre, par les exemples que Vous allez voir! Vous traîneriez une conſcience troublée & une vie malheureuſe, & j'en aurois une ſenſible douleur. Vous pouvez pourtant éviter votre malheur, & m'en épargner l'affliction. Vous n'avez qu'à Vous attacher à ſuivre les principes de religion, d'honneur, & de vertu, que j'ai tâché de Vous inſpirer. Faites de ces principes la régle conſtante de votre conduite, & Vous ne ferez jamais ni méchant, ni véritablement malheureux. Les voici ces principes en général, péſez les bien, retenez-les, & ſuivez-les.

Wiele Osob zabrnęły w nałogi, a potym y w nieszczęśliwości, lubo dobre miały w sobie skłonności. Znałem ludzi, ktorzy arcy dobre maiąc serce, utracili swoię niewinność, y stali się na świecie nieszczęśliwemi. O jakbym był zmartwiony kochany Kawalerze! gdybyś tym złym przykładem, ktory będziesz widział, dał się kiedy zepsuć. Musiałbyś albowiem prowadzić, niespokoyne y nieszczęśliwe życie; co wielkiego mego żalu byłoby przyczyną. Możesz iednak uchronić się tey nieszczęśliwości, y uwolnić mnie od tego utrapienia. Usiłuy tylko iść za temi Religii, honoru, y Cnoty maxymami, ktore zakrzewić w sercu twoim starałem się. Obierz sobie te maxymy, za nieodmienną w życiu twoim regułę, à nigdy ani złym, ani prawdziwie nieszczęśliwym nie staniesz się. Znaydziesz te maxymy w powszechności w tey książeczce, reflektuy się nad niemi, wbiiay ie sobie w pamięć, y zachowuy ie w twoim życiu.

PREMIER ARTICLE DE LA RELIGION.

SE reſpecter ſoi-même c'eſt le principe le plus ſacré & le plus agiſſant de la vraie gloire. Mais peut-on bien ſe reſpecter ſoi-même, ſi l'on ne reſpecte pas Dieu?

Souvenez vous donc que ſans avoir de la religion on ne peut etre honnête-homme dans le vrai ſens de l'expreſſion. Il y a pluſieurs motifs qui peuvent porter l'homme, à conſerver la dignité de ſa nature, & à ne rien faire contre le véritable honneur. Mais tous ces motifs reſteront dans l'inaction, ſi la vénération envers l'Etre ſuprême ne leur prête ſa force. Prétendre à l'approbation

de

PIERWSZY
ARTYKUŁ
O
RELIGII.

BYdź z reſpektem ku ſobie ſamemu, ieſt to nayświętſza, y naywięcey w ſercach ludzkich mogąca prawdziwey chwały, maxyma. Lecz możnaż bydź z doſkonałym ku ſobie ſamemu reſpektem, nie oddaiąc winney czci, y uſzanowania Bogu?

Wſpomnyi więc WMć Pan że nie może nikt bez Religii bydź prawdziwie poczciwym człowiekiem. Wiele ieſt pobudek prowadzących człowieka do utrzymywania zacności ſwoiey natury, y ſtrzeżenia ſię tego, coby ſię prawdziwemu ſprzeciwiało honorowi. Lecz wſzyſtkie te pobudki będą niepożyteczne; ieżeli cześć oświadczona Naywyżſzemu Jeſteſtwu, nie użyczy im ſwoiey

de ce *ſcrutateur* des coeurs, c'eſt l'ambition la plus noble, la vraie ambition de l'homme, ſans laquelle il échapera dans mille occaſions à ſon devoir & à tous les autres motifs qui devroient l'y porter. La religion ſeule fait la perfection de l'homme. Elle eſt l'unique gardien de ſa vertu, comme elle eſt l'unique ſource de ſa véritable conſolation. Mais cette Religion il faut l'avoir bonne. Le fanatiſme & la ſuperſtition, ne méritent pas ce beau nom. Confondre des choſes ſi oppoſées, c'eſt ou ignorance, ou malice --

Il y a un Dieu. C'eſt la premiere vérité de toutes. Il n'y en a point de celles qu'on trouve par le raiſonnement, qui ſoit ſoutenue de tant de preuves, que celle-ci. Ceux,

dzielności. Pragnąć approbacyi tego przenikaiącego ſerca ludzkie Jeſteſtwa, ieſt to nayſzlachetnieyſza y prawdziwa ambicya człowieka, bez ktorey w tyſiącznych, okazyach, nie uczyni zadoſyć ſwoim obowiązkom, y nie będzie mogł pożytkować z wſzyſtkich innych ſrzodkow, ktoreby go do pełnienia tychże obowiązkow, prowadzić mogły. Sama tylko Religia wydoſkonala człowieka, ona ieſt iedynym Cnoty iego ſtrożem, ona ieſt iedynym prawdziwey iego pociechy źrzodłem. Lecz potrzeba, aby ta Religia była dobra. Fanatyzm y zabobonność, nie ſą pięknego tego imienia godne. Nie czynić między temi rzeczami, tak ſobie przeciwnemi rożnicy, ieſt to albo bydź nieumieiętnym, albo zepſutych obyczaiow.

Jeſt Bog. Naypierwſza ta ieſt ze wſzyſtkich prawda. Zadna z tych prawd ktorych dochodziemy przez dyſkurs, nie funduie ſię na gruntownieyſzych dowodach, nad tę.

qui osent nier cette vérité, ou qui prétendent en douter fortement, ont ou l'esprit troublé ou le cœur très-mauvais. Il faut même être bien-scélérat pour souhaiter seulement qu'il n'y eût point de Dieu. Fuyez ces gens-là, qui se font une infame gloire de n'avoir point de religion, & de la bannir du monde, s'ils le pouvoient. Je ne sais s'il y a plus de folie ou plus de scélératesse à employer son esprit contre celui qui nous l'a donné. L'incrédulité a son fanatisme tout comme la superstition a le sien. Des deux côtés l'ame est en délire, plus ou moins selon la force ou la foiblesse de l'imagination. Ce n'est que dans le bon sens mâle d'une religion sobre & épurée, que l'esprit retrouve son calme & son assiette naturelle.

Ci ktorzy śmieią przeczyć tey prawdzie, lub ktorzy chcą mocno o niey powątpiewać, maią albo rozum pomieſzany, albo arcy-zepſute ſerce. Trzeba nawet bydź wielkim zbrodnią, ażeby życzyć tylko można aby nie było Boga. Stroń przed temi ludźmi, ktorzy ſobie niegodziwie maią za chwałę to, iż ſą bez żadney Religii, y ktorzy chcieliby ią wyrugować ze świata, gdyby mogli. Niewiem, ieżeli może ſię znaleść większe ſzaleńſtwo lub zbrodnia, nad tę, ktorą popełnia, ten, ktory zażywa ſwoiego rozumu, przeciwko temu, ktory go nim udarował. Niedowiarſtwo ma także ſwoy Fanatyzm, tak iako y zabobonność. Z dwoch miar może ſię ſtać Duſza ſzaloną, mniey lub więcey, podług ſłabości lub żywości imaginacyi. W ſamym tylko rozumnym, umiarkowanym, y uwolnionym od wſzelkiey prewencyi o Religii zdaniu, rozum znaleść może ſwoy ſpoczynek, y gruntowny ſwoy pokoy.

Nie

Ce n'eſt pas à la raiſon, qu'il faut renoncer pour croire, mais aux préjugés & aux mauvais penchants du coeur. La vraie foi & la vraie raiſon, ne ſe trouvent jamais en oppoſition. Déſiez-vous donc des uns & des autres de ceux qui crient, que la raiſon détruit la foi, & de ceux qui crient, que la foi détruit la raiſon. La révélation a été donnée aux hommes pour inſtruire, & pour éclairer leur raiſon, & nullement pour l'éteindre, ou pour la choquer.

Dans cet eſprit d'examen ne ſouffrez pas qu'on Vous donne de Dieu aucune idée, que l'exacte raiſon, le bon ſens, & l'Evangile ne Vous en donnent pas. N'attribuez jamais à votre créateur ce que Vous n'oſeriez attribuer à un honnête-homme. Tenez-vous-en toujours à ceci: Dieu eſt l'Etre le plus puiſſant, & en même tems le meilleur Etre, le plus aimable de tous les Etres. Il n'eſt pas le tiran, mais le bienfaiteur, le pére

Nie rozumu to wyrzeć się potrzeba, chcąc wierzyć; lecz prewencyi, y złych skłonności serca. Prawdziwa Wiara y prawdziwy rozum, bynaymniey sobie nie sprzeciwiaią się. Uciekay więc, tak przed temi, ktorzy wołaią, że rozum psuie Wiarę, iako y przed temi, ktorzy głośno mowią, że Wiarę psuie rozum. Rewelacya dana iest ludziom, à żeby przez nią nauczony y oświecony był ich rozum, a nie dla tego, ażeby był przytłumiony przez nią lub nadwerężony.

W tey zaś intencyi rozumnego roztrząsania, nie znoś tego, ażeby ci dawano o Bogu iakie wyobrażenie, ktoregoby Ci o nim gruntowny rozum, zdrowy rozsądek y Evangelia nie dawała. Nie przypisuy nigdy Stworcy twemu, czegobyś nie śmiał przypisować poczciwemu ktoremu człowiekowi. Tey zawsze trzymay się reguły: Bog iest Jestestwem wszystko mogącym, à oraz naylepszym y naygodnieyszym ze wszystkich

Je-

des hommes. Il les éléve tous pour l'autre vie, & suit à l'égard de chacun d'eux le plan que sa sagesse d'éducation, infinie trouve à leur être le plus convenable. C'est cette même sagesse qui régle l'exercice de sa bonté. Cette direction sage de la bonté de Dieu fait sa justice dans l'une & dans l'autre vie de l'homme. Ceci vous montre d'un seul coup d'œil ce que peuvent attendre ceux qui regimbent plus ou moins à l'éducation que Dieu leur donne. C'est à sa sagesse à régler leur sort, & c'est à leur propre conscience à décider ce qu'ils peuvent se promettre de sa bonté.

Ne pas croire une seconde vie après la mort, c'est la craindre. Désespérer de pouvoir s'y préparer par un changement

Jeſteſtw. Nie ieſt Tyranem, lecz Dobrodzieiem, y Oycem ludzi. Edukuie ich wſzyſtkich do oſiągnienia drugiego życia, y względem każdego idzie plantą edukacyi, ktorą nieſkończona Jego mądrość ſądzi każdemu za nayprzyzwoitſzą. Taż ſama mądrość kieruie ſzafunkiem łaſk Jego. To rozumne rozrządzanie łaſkami Boga, ieſt Jego ſprawiedliwością, tak w tym, iako y w drugim życiu człowieka. To pokazuie ci doſkonale w iednym oka mgnieniu, czego ſię ſpodziewać maią ci, ktorzy nie ſą kontenci mniey lub więcey z tey edukacyi, ktorą im Bog przeznacza. Do Jego mądrości należy rozrządzać ich loſem, a do ich właſnego ſumnienia decydować, czego ſię ſpodziewać maią od iego dobroci.

Nie wierzyć, że ieſt po śmierci drugie życie, ieſt to go ſię lękać. Rozpaczać, ażeby ſię do niego można przygotować przez

pra-

réel de moeurs, & par la pratique de la vertu, c'eſt puſillanimité-

Chacun a un caractére à ſoi, un caractére individuel, que l'éducation peut bien aider, ou laiſſer envelopé: mais elle ne le donne pas, tout comme elle ne peut l'effacer. C'eſt le grain de l'immortalité, que le créateur a mis dans l'ame, & qui eſt déſtiné à ſe déveloper dans une autre vie. Dans ce monde-ci nul homme n'a jamais paru aux yeux du monde tout ce qu'il peut être. Ceci ouvrira une ſcêne immenſe à la ſageſſe & à la bonté de Dieu dans l'autre monde, où chaque caractére ſera dévelopé en ſon entier. La nature de ce dévelopement dépend des habitudes, bonnes ou mauvaiſes, que nous aurons contractées dans ce Monde-ci Il ne dépend pas de nous d'éxiſter ou de ne pas exiſter après notre mort; mais il a été laiſſé à notre liberté, comment nous voulons y exiſter,

prawdziwą obyczaiow odmianę, y ćwiczenia się w Cnocie, ieſt ſłabego umyſłu niedoſkonałość.

Każdy ma ſobie właściwy charakter, od ſiebie bynaymniey nie rozdzielny, ktory edukacya może wydoſkonalić, lub przytłumić, lecz nie ſtwarza go, iako też nie może go zagubić. Naſieniem on ieſt nieśmiertelności, ktore Stworca zoſtawił w duſzy, y przeznaczył, ażeby ſię doſkonale rozwinęło w drugim życiu. Na tym świecie żaden człowiek nie pokazał ſię w oczach ludzkich tym czym bydź może. Zachowuie ſię to na Scenę dla nieograniczoney mądrości y dobroci Boga, po ſkończonym życiu; kiedy każdy charakter pokaże ſię takim, jakim ieſt ſam w ſobie. Natura tego wyiawienia funduie ſię na dobrych lub złych nałogach, ktorych nabędziemy na tym świecie. Nie zawiſło to od nas, ażebyśmy żyli lub nie żyli po naſzey śmierci; lecz zoſtawiono naſzey wolności y

ſter, en bien ou en mal. Ce choix eſt terrible, mais il eſt bien glorieux à l'homme de pouvoir le faire. C'eſt ici où le vrai courage eſt à ſa place.

Ne vous faites donc du ſort des hommes après cette vie point d'autre idée que celle d'une rétribution & d'une compenſation exacte & parfaite. Chacun moiſſonera ce qu'il aura ſemé. Tout dépend de nos habitudes. Les paſſions reſtent dans l'ame; la mort ne les détruit pas, elle ne fait que les déveloper. Celui donc qui veut être heureux dans l'autre vie, doit ſe mettre dès celle-ci dans la diſpoſition de l'être. Cette diſpoſition c'eſt une ame dans l'ordre, dans le calme, c'eſt la vertu.

Etre maîtriſé par telle ou telle paſſion, c'eſt un aviliſſement bien-honteux pour l'homme; c'eſt un état d'eſclavage, qui tient de l'infamie,

obraniu, jakbyśmy po ſkończonym naſzym życiu, żyć chcieli w ſzczęściu, lub nieſzczęściu. Wolność ta wielką nam ſprawuie boiaźń, lecz wielka ieſt dla człowieka chwała, bydź nią udarowanym. Tu można pożytecznie pokazać ſię odważnym.

Nie wyſtawiay ſobie więc inaczey loſu ludzkiego Narodu po tym życiu, tylko iako doſkonałą y ſprawiedliwą zapłatę y nadgrodę. Każdy będzie zbierał, co poſieie. Wſzyſtko zawiſło od naſzego nałożenia ſię. Paſſye zoſtaią ſię zawſze w duſzy; śmierć nie zagubia ich, odkrywa ie tylko. Ten więc, ktory chce bydź ſzczęśliwym w drugim życiu, powinien ſię w tym życiu do tego przyſpoſabiać. To przyſpoſobianie ſię ieſt duſzą wſzelkiego porządku, y wſzelkiego pokoiu; ieſt gruntowną Cnotą.

Poddawać ſię pod panowanie tey lub owey paſſyi, ieſt to dla człowieka haniebną podłością; ieſt Stanem niewoli złączonym z infa-

mie, puisque c'eſt la perte du véritable honneur, de l'humanité, de l'uſage de la raiſon, & de la liberté. Il n'eſt pas en mon pouvoir de réſiſter, dites-vous, la paſſion m'emporte malgré-moi. Je le crois bien, puisque vous êtes ſon eſclave. Mais vous pouviez ne pas le devenir, & vous pouvez encore ceſſer de l'être.

Reſpectez votre conſcience, c'eſt la voix de Dieu en vous, & vous pouvez en faire ou votre ciel ou votre enfer. Si elle n'eſt pas d'accord avec vos mœurs, ſi elle vous inquiéte, vous avez le choix ou du courage de la tranquiliſer en vous repentant, ou de la ſtupidité de fermer l'oreille à ſes avis en continuant vos déréglemens. Vous pouvez vous jetter ou entre les bras de la religion & croire en l'Evangile, ou dans les ténébres de l'incrédulité pour ne pas voir votre danger. Mais s'imaginer de pouvoir échaper à la conſcience pour toujours, c'eſt être dans

le

mią; ieſt to albowiem tracić prawdziwy honor, ludzkość, y używanie rozumu y wolności. Nie ieſt w moiey mocy, mowiſz, nie bydź poruſzonym; paſſya mnie unoſi mimo właſney moiey woli. Pozwalam chętnie, bo iey ieſteś niewolnikiem. Lecz mogłeś nim nie ſtawać ſię; y możeſz ieſzcze przeſtać bydź nim.

Poważay ſumnienie właſne, ieſt albowiem głoſem Boſkim odzywaiącym ſię w tobie, y możeſz ſobie uczynić z niego Niebo lub Piekło. Jeżeli ſię nie zgadza z twoiemi obyczaiami, ieżeli cię ſtrofuie, y nieſpokoynym czyni, na twoiey woli ieſt, albo z odwagą uſpokoić go, żałuiąc za twoie niedoſkonałości, albo przez oſtatnie głupſtwo, zamknąć ſobie uſzy na wſzelkie iego przeſtrogi, nie poprzeſtaiąc popełniać twoich nierządow. Możeſz udać ſię albo na łono Religii y polegać na Ewangelii, albo do ciemności niedowiarſtwa, dla niezobaczenia twoiego

le cas d'un débiteur qui en effaçant des dettes de son livre s'imagine que ses créanciers ne s'en souviendront pas.

Réglez bien vos pensées & vos desirs. Ne souffrez aucun mouvement irrégulier en vous. D'un mauvais desir à une mauvaise action le chemin n'est pas long. Si vous l'accordez, vous étes perdu. Quiconque veut parvenir à la sagesse & à l'heureuse situation d'être maître de ses passions, doit résister courageusement à leur impression, dès qu'elles commencent à se faire sentir. Quand même votre vie seroit exemte de crimes extérieurs, si votre cœur n'est pur, vous ne pourez ni plaire à Dieu ni jouir de la félicité de l'autre vie. Encore une fois, c'est

le

niebefpieczeńftwa. Lecz imaginować fobie, że można ieft ukryć fię na zawfze przed ftrofowaniem fumnienia, ieft to bydź podobnym do dłużnika, ktory gluzuiąc długi z fwoiego regeftru, mniema; że kredytorowie iego nie będą o nich pamiętali.

Kieruy rozumnie twoiemi myślami y żądzami. Nie cierp w tobie żadnego nieporządnego poruszenia. Od nieporządnego pragnienia do złego uczynku, nie ieft daleka droga. Jeżeli na nie zezwolifz, iefteś zgubiony. Ktokolwiek chce doftąpić prawdziwey mądrości, y bydź w tey fzczęśliwey fytuacyi, w ktoreyby panował nad fwoiemi paffyami, powinien mężnie fprzeciwiać fię ich poruszeniom, zaraz iak tylko uczuć fię daią. Chociażby życie twoie dalekie było od powierżchownych wyftępkow, ieżeli ferce twoie nie ieft czyfte, nie będziesz

la diſpoſition de l'ame, qui nous rend heureux ou malheureux après la mort.

Gardez votre innocence comme votre plus précieux tréſor. Un crime attire l'autre. La honte & l'horreur du crime, qui retiennent l'homme au commencement, diminuent dès que le premier crime eſt commis. Si vous franchiſſez une fois cette barriére, vous n'étes pas loin de votre entiére perdition. Un homme qui n'a plus de honte, n'a presque plus de pouvoir de réſiſter au crime. Celui qui à force de crimes a étouffé entiérement la voix intérieure de cette honte, a anéanti en même tems tout ſentiment du devoir & de l'obligation; c'eſt un monſtre qu'il faudroit

mogł ani podobać się Bogu, ani zażywać szczęśliwości w drugim życiu. Raz ieszcze powtarzam, że dyspozycya wewnętrzna duszy, czyni nas szczęśliwemi, lub nieszczęśliwemi po śmierci.

Pilnuy twoiey niewinności, iako naydroższego twoiego skarbu. Jeden występek ciągnie za sobą drugi. Wstyd y wstręt, ktory przy początku wstrzymuie człowieka do występku, zmnieysza się natychmiast, po popełnioney pierwszey zbrodni. Jak tylko przerwiesz raz tę tamę, nie iesteś od zupełney zguby twoiey dalekim. Człowiek ktory już wstyd utracił, nie ma w sobie mocy na sprzeciwienie się grzechowi. Ten ktory przez częste popełnianie zbrodni, przytłumił zupełnie w sobie głos wewnętrzny wołaiącego wstydu, wyrugował oraz z siebie

enchaîner pour l'honneur & pour la sureté de l'humanité.

Mettez-vous bien dans l'esprit que le plus sûr & le meilleur moyen de plaire à Dieu & d'être assuré de sa protection & de son amour, c'est une vertu sincére & constante. C'est le culte le plus digne que l'homme puisse rendre à son Créateur. C'est celui que Jésus-Christ est venu établir dans le monde. Aimez infiniment la religion Catholique, c'est la seule qui méne l'homme à Dieu.

L'essentiel de cette Religion consiste à croire à un seul Dieu & à un seul Médiateur entre Dieu & les hommes. Tel est l'ordre du salut, établi par la sagesse infinie du Juge de l'univers. Ne pas vouloir se soumettre à cet ordre, sous prétexte qu'on ne com-

prend

wszelkie sentymenta, powinności swoiey y obowiązkow; poczwarą iest, ktorąby dla honoru y bespieczeństwa Narodu ludzkiego, okuć w łańcuchy przynależało.

Wbyi sobie dobrze w pamięć, że naybespiecznieyszy y naylepszy śrzodek podobania się Bogu, y zarobienia sobie na pewną Jego protekcyą y miłość, iest szczere à stateczne ćwiczenie się w Cnotach. To tylko samo iest naygodnieyszą czcią, ktorą człowiek Stworcy swemu oddać może. Jest to czcią dla ktorey ugruntowania Zbawiciel na świat przyszedł. Kochay z całego serca Religią Katolicką; ona tylko sama człowieka do Boga prowadzi.

Istota tey religii zależy na tym, ażebyśmy wierzyli w iednego Boga, y w iednego między Bogiem y ludźmi pośrzednika. Taki iest porządek zbawienia, ustanowiony przez nieograniczoną mądrość Sędziego Boga. Nie chcieć poddać się temu porządkowi, pod

prend pas toutes les raiſons que Dieu peut avoir eues de l'établir, c'eſt chicaner contre le ſeul moyen d'obtenir la grace; c'eſt en même tems le comble de l'indécence & de l'ingratitude. Mais ſouvenez-vous qu'on n'eſt bon chrétien qu'autant qu'on ſuit l'exemple de Jéſus Chriſt, & qu'on garde ſes commandemens. Méditez toujours les grands motifs à la vertu que ſon Evangile nous préſente. N'oubliez pas que la profeſſion du Chriſtianiſme nous met dans l'obligation la plus étroite de travailler à notre ſanctification, & qu'avec le ſecours de la grace, cette ſanctification eſt très-poſſible.

Ne négligez jamais la priére: c'eſt le devoir le plus naturel, le plus néceſſaire & le plus utile à l'homme; le ſecours le plus puiſſant de ſa vertu, la plus forte conſolation dans les adverſités, & le moyen le plus efficace de conſerver la ſérénité de l'eſprit.

Qui-

pretextem, że ſię nie poymuie wſzyſtkich racyi, ktore do uſtanowienia iego Bog mieć mogł, ieſt to niechcieć przyiąć środkow doſtąpienia łaſki, ieſt to oraz oſtatnią niegodziwością, y niewdzięcznością. Lecz pamiętay, że nie może nikt bydź dobrym Chrześcianinem, tylko tyle, ile idzie za przykładem Jezuſa Chryſtuſa, y zachowuie iego przykazania. Czyń uſtawiczne uwagi nad wielkiemi do Cnoty pobudkami, ktore ci Jego podaie Ewangelia. Nie zapominay że imie Chrześciańſkie wkłada na cię obowiązek ściſły ſtarania ſię o nabycie świątobliwości, ktora za pomocą łaſki Bokiey nie ieſt niepodobną rzeczą.

Nie opuſzczay nigdy Modlitwy. Powinność to ieſt naynaturalnieyſza, naypotrzebnieyſza y naypożytecznieyſza człowiekowi; ieſt mu nayſkutecznieyſzym do Cnoty środkiem, naydoſkonalſzą pociechą w przeciwnościach, y ſpoſobem arcy-ſkutecznym

Quiconque néglige ce devoir, prive ſon ame de ſa plus grande force, & ne peut être à l'abri ni de la tentation ni du malheur. Mais ne priez jamais par pure coutume. Faites toutes vos priéres avec un eſprit recuelli, & avec un cœur pénétré de vénération pour Dieu, & rempli d'ardeur & de confiance.

Soyez exact à l'égard du culte extérieur; c'eſt une ſource de bons exemples, & tout honnête-homme le doit au public. Communiez ſouvent, mais ne communiez jamais ſans vous être bien confeſſé, & ſans avoir pris de bonnes & de ſincéres réſolutions, d'obſerver les commandemens, & de ſuivre l'exemple de celui qui eſt mort pour vous. Mépriſer ou négliger le culte extérieur de la religion, c'eſt avoir ou le fanatiſme

dans

do utrzymania się w wesołości. Ktokolwiek pogardza tą powinnością, odziera swą duszę z naywiększey iey siły, y ani od pokusy, ani od nieszczęścia może bydź wolnym. Ale nie modl się nigdy ze zwyczaiu. Odprawuy wszystkie twoie modlitwy, z uspokoionym rozumem, y z sercem pełnym uszanowania ku Bogu, pełnym gorącości ducha, y ufności.

Bądź pilnym w oddawaniu Bogu czci popowierzchowney. Oprocz innych pożytkow służy też dla dania z siebie dobrego przykładu, ktory dać z siebie każdy poczciwy człowiek społeczeństwu powinien. Przystępuy często do Kommunii S. lecz nie przystępuy nigdy nie roztrząsnąwszy dobrze sumnienia, nie wyspowiadawszy się, y nie uczyniwszy dobrych à szczerych rezolucyi zachowania przykazań, y naśladowania przykładow te-

dans l'eſprit, ou le dérèglement dans le cœur.

Lorsqu'en liſant la Sainte Ecriture vous y trouvez les fautes des perſonnes ſous l'ancienne alliance, ne croyez pas qu'elles ſoient pour cela ou permiſes ou légéres. Les Chrétiens ont une Religion beaucoup plus parfaite: ils ont plus de connoîſſance, plus de motifs & plus de moyens d'être ſaints & vertueux. Les anciens Fidéles pouvoient être ſauvés avec moins de vertus que les Chrétiens. Après tout ſouvenez-vous que ni David ni Salomon, ni aucun autre homme du vieux Teſtament ne vous eſt préſenté pour modéle, mais que votre modéle eſt Jéſus-Chriſt.

Dans tout ce que vous faites, penſez à la toute-préſence de Dieu, à la manifeſtation

go, ktory za ciebie umarł. Pagardzać albo zaniedbywać cześć pewierzchowną religii, ieſt to, albo mieć rozum zarażony fanatyzmem, albo zepſute ſerce.

Niedy czytaiąc piſmo Swięte natrafisz na upadki oſob ktore żyły pod ſtarym przymierzem, nie rozumiey, ażeby były przez to albo pozwolone, albo lekkie. Chrześcianie maią religią daleko doſkonalſzą. Więcey maią oświecenia, więcey pobudek, y więcey ſpoſobow, do zoſtania Swiętemi y cnotliwemi. Dawni wierni, mogli bydź zbawieni mniey maiąc cnot, niźli Chrześcianie Nadewſzyſtko pomniy na to, że ani Dawid, ani Salomon, ani żaden Starego Teſtamentu człowiek, nie ieſt ci dany za wizerunek lecz wizerunkiem twoim ieſt Jezus Chryſtus.

We wſzyſtkim, cokolwiek czynisz, pomniy na śmierć, na Boga wſzędzie będącego, na

du dernier jour & à la compenſation de l'éternité.

Faites-vous des idées juſtes du grand plan de la providence, & accoutumez-vous d'y rapporter tout ce qui vous arrive à vous même, & ce que vous voyez arriver aux autres. Cela vous procurera un grand fond de tranquilité, de confiance, & de force d'eſprit. Vous appartenez vous-même à ce plan; votre état, votre vocation, votre fortune, tout en découle. Le ſouverain arbitre des événemens ne vous a laiſſé que la liberté d'employer tout cela conformément aux vues de ſa providence; c'eſt-à-dire, de contribuer a l'ordre général, à l'harmonie du tout, & de répandre autour de vous autant de bien qu'il eſt poſſible. Un homme qui n'eſt pas utile, quand même il ne ſeroit pas nuiſible, agit contre ſa véritable deſtination, & s'avilit au deſſous des bêtes mêmes. Travailler

wyiawienie wſzyſtkich grzechow twoich, maiące bydź w dzień oſtatnego Sądu, y na nadgrodę wieczną.

Formuy ſobie doſkonale wyobrażenie rozrządu Boſkiey Opatrzności, y przyzwyczajay ſię zawczaſu, przypiſywać mu wſzyſtko, cokolwiek ci ſię przytrafia, y cokolwiek widzisz że ſię przytrafia innym. To będzie źrzodłem twoiego uſpokoienia, ufności, y dzielności ducha. Należysz ſam do tego rozrządu; ſtan twoy, powołanie twoie, ſzczęśliwość twoia, y wſzyſtko z niego wypływa. Naywyżſzy Rządca wſzyſtkich trefunkow, zoſtawił ci tylko wolność, zażywania tego wſzyſtkiego, podług intencyi ſwoiey Opatrzności; to ieſt, ażeby przyczynił ſię do powſzechnego porządku, do panuiącey we wſzyſtkim zgody, y żebyś tyle uczynił dobrego, ile tylko możeſz. Człowiek niepożyteczny, chociażby nie był ſzkodliwym, czyni przeciwko Jego

avec la providence, & ſous ſa direction, au bien public, & le faire avec deſſein & gaiement, c'eſt le plus haut dégré de gloire & de bonheur, auquel l'homme puiſſe être élevé. Voilà ce que la ſociété gagne par les principes de la religion; jugez de-là combien elle perd par des principes oppoſés.-

On peut former des doutes & des objections contre la religion; mais ces doutes & ces objections n'en peuvent ébranler le fondement. Dans la religion il y a aſſez de lumiére pour celui qui veut voir, & aſſez de ténébres pour celui qui aime les ténébres. La réflexion de *Grotius* eſt très judicieuſe. „Dieu n'a pas voulu, dit-il, que „les principes de la religion euſſent le plus „haut dégré d'évidence, dont une choſe eſt „ſuſceptible, une évidence à terraſſer toute „ſorte de chicane & d'objections ſpécieu-

„ſes;

prawdziwym wyrokom, y podleyſzym ſię czyni nad ſame beſtye. Pracować razem z Opatrznością y pod Jey rządem na publiczne dobro, a czynić to z chęci y z ochotą, ieſt to naywyżſzy ſtopień chwały y ſzczęśliwości, na ktory bydź może człowiek wynieſiony. Patrż, czego ſpołeczeńſtwo doſtępuie przez maxymy Religii, á wnoś z tąd, co traci przez przeciwne ſentymenta.

Można formować wątpliwości y zarzuty przeciwko religii; lecz wątpliwości te y zarzuty, nie mogą osłabić iey fundamentu. Religia ma doſyć w ſobie światła, dla tego ktory chce widzieć; y doſyć ciemności dla tego, ktory ſię kocha w ciemnościach. Reflexya *Grociuſza*, ieſt arcy-roſtropna. „Bog „nie chciał, mowi ten Autor, ażeby początki religii, miały w ſobie naywyżſzy ſtopień oczywiſtości, jaką rzecz ktora mieć „w ſobie może, to ieſt, niechciał, ażeby „religia miała w ſobie tę oczywiſtość, kto-

„ ſes; mais ſeulement autant qu'il en faut „ pour contenter un homme ſage, qui cher- „ che la vérité ſans prévention, & qui n'a „ d'autre intérêt que de la trouver, & de „ l'embraſſer quand il l'a trouvée.„ Si ces principes étoient auſſi clairs & auſſi bril- lants que le ſoleil en plein midi, comme il n'y auroit guére de vertu à les croire, il ne pouroit guére y avoir d'incrédulité, cela approcheroit beaucoup de l'impoſſible.

Enfin, ſi vous trouvez des eccléſiaſtiques qui ont des lumiéres & de la probité, au- riez-vous bien raiſon de ne pas les hono- rer, uniquement parce qu'ils prêchent l'Evangile? Si vous en trouvez, comme cela peut vous arriver, dont l'eſprit ne ſoit pas éclairé, & dont la conduite ſoit déréglée, tenez-les ou pour des comédiens ou pour des ignorans. Cependant, c'eſt-là où votre

mépris

„ raby żadnego nie zoſtawiła mieyſca za-
„ rzutom, lecz tyle tylko, ile iey ieſt potrze-
„ ba, dla ukontentovania roſtropnego czło-
„ wieka, ſzukaiącego prawdy bez prewen-
„ cyi, y nie maiącego innego końca w ſzu-
„ kaniu tym, procz, ażeby znalazłſzy ią,
„ mogł ſię iey chwycić. „ Gdyby te począ-
tki były tak iaſne, y tak świecące każde-
mu, iak ſłońce w poſrzod południa; iako
nie byłaby cnota wierzyć im, tak też nie
wierzyć im, nie byłoby niedowiarſtwo; co
rzeczą ieſt prawie niepodobną.

Naoſtatek, ieżeli zobaczyſz Duchownych
oświeconych y cnotliwych, nie ſprawiedli-
wie byś ſzanował ich, dla tego tylko, że
opowiadaią Ewangelią. Jeżeli zaś znalazł-
byś z nich ktorych takich, co ci może ſię
przytrafić, ktorzby mało mieli oświecenia,
y ktorzy by zepſute mieli ſerce, zapatruy
ſię na nich iako na nieumieiętnych, albo iak
na komedyantow, z tym wſzyſtkim wzgar-

mépris ne ſeroit pas bien placé. Il eſt vrai qu'ils n'ont choiſi le miniſtére évangélique, que comme un gagne-pain. Il eſt vrai que ces indignes ne ſont propres qu'à ſemer des préjugés, & qu'à éloigner les hommes du bon ſens & de la vertu. L'ignorance ou la tartuferie de ces vérités ne doit point rejaillir ſur l'évangile de Jeſus Chriſt.

SECOND ARTICLE DE LA VOCATION.

CHacun doit embraſſer un genre de vie dans lequel il puiſſe rendre de bons & d'utiles ſervices aux hommes & à la patrie. Dans le choix d'un métier, il faut conſulter

ſes

da twoia, na ſtan rozciągaiąca ſię caleby nieſprawiedliwa była. Być może że ci niegodziwi ludzie przyięli na ſiebie urząd Ewangeliczny, dla iedynego ſwoiego zyſku. Być może, że do tego tylko ſą ſpoſobni, ażeby rozſiewali wſzędzie błędy, y odprowadzali ludzi od Cnoty y od zdrowego rozumu. Jednakże umieiętność lub hypokryzia, wydaiąca ſię w ich naukach, nie powinna ſpływać na Ewangelią Jezuſa Chryſtuſa.

DRUGI ARTYKUŁ O POWOŁANIU.

KAżdy powinien ſobie obrać rodzay życia, w ktorymby ludziom y ſwoiey Oyczyznie, mogł ſię ſtać pożytecznym. Przy obieraniu ſobie ſtanu, potrzeba mieć

ſes forces, ſon inclination, & ſon talent. Choiſir un métier dont on ne connoît pas bien les différents devoirs, ou qu'on n'aime pas, c'eſt être imprudent, & ſe préparer, du chagrin & de la miſére. Tel auroit été bon cordonier, & eût fait ſa petite fortune, qui eſt très-médiocre homme de lettres, & qui n'eſt ni heureux ni eſtimé dans ſon métier. Pour vous, *Monſieur*, il n'eſt plus tems de choiſir, cela eſt fait. Mais il eſt tems encore d'acquérir une bonne & exacte connoîſſance des différents devoirs du métier que vous allez embraſſer. Servez-vous pour cela des inſtructions & de l'expérience de Monſieur votre Pére. C'eſt le meilleur livre & le meilleur précepteur que je puiſſe vous recommander. Je ſouhaite que vous ſoyez long-tems dans une ſi bonne école, & que vous y profitiez. Pour moi, qui n'y entends rien, je ne puis vous donner que les conſeils ſuivans. Appli-

quez-

wzgląd na siły swoie, skłonności, y talenta. Obierać sobie stan, ktoregoby się nie poznawało obowiązkow, albo ktoregoby się nie kochało; iest to bydź nieostropnym, y gotować dla siebie zawczasu smutek y nędzę. Ten lub ow byłby był dobrym Szewcem, y przyszedłby był do iakieykolwiek fortunki, ktory iest pomiernie uczonym człowiekiem, y ktory ani iest szczęśliwym, ani estymowanym w swoim stanie. Co do WMć Pana należy Mći Panie, nie możesz iuż obierać sobie życia sposobu; zapadła iuż klamka. Lecz czas iest ieszcze do nabycia gruntowney y doskonałey wiadomości rożnych powinności stanu, w ktorym żyć będziesz. Zaciągniy do tego oświecenia od nauk, y doświadczenia Jegomości twoiego Oyca. On iest dla WMć Pana naylepszą Książką, y naylepszym nauczycielem, ktoregobym WMć Panu mogł zalecić. Zyczę ażebyś przez czas długi w tak dobrey

zosta-

quez-vous tout entier à votre vocation. Cela doit être, après la religion, votre grand-œuvre, l'affaire la plus férieufe, & la plus importante de votre vie. Tout ce que vous devez faire, faites-le avec plaifir & auffi exactement que vous pourez. Ne fouffrez point qu'aucun de vos camarades vous furpaffe en exactitude & en fidélité, ni en habileté, fi cela eft poffible. Tâchez de vous diftinguer toujours dans l'obfervation de vos devoirs. Songez qu'on ne va jamais loin, fi l'on ne va pas au-delà du médiocre. Le véritable honneur dans chaque métier ne confifte pas à ne point mériter de reproches, mais à mériter des louanges.

zostawał Szkole, żebyś w niey profitował. Co się mnie tycze, ponieważ w niey nie iestem biegły, następuiące tylko WMć Panu mogę dać nauki. Pilnym bądź w pełnieniu obowiązkow twoiego powołania. To po religii powinno bydź naywiększą twoią zabawą, nayrzetelnieyszym y naywalnieyszym w życiu twoim intereſſem. Wszystko cokolwiek czynić będziesz, czyń z ukontentowaniem, y z taką, z iaką tylko będziesz mogł pilnością. Nie źnieś tego na sobie, ażeby ktory z kollegow twoich przewyższał cię w punktualności, wierności, y w sprawności, ieżeli to bydź może. Usiłuy dystyngwować się od innych, w zachowaniu twoich obowiązkow. Pomniy że nie można nigdy wielkiego uczynić postępku, kiedy się więcey nie czyni nad pomierność. Prawdziwa szczęśliwość każdego stanu, nie zależy na tym, ażeby nie zasługiwać sobie na nagany; lecz na tym, ażeby zarobić sobie na pochwały.

TRZE-

TROISIEME ARTICLE

DE LA SOCIETE.

L'homme eſt fait pour la ſociété. Il y a long tems qu' on l'a nommé un animal ſociable. Le Chancelier *Bacon* raporte un mot qui eſt bon. Il dit que pour être toujours ſeul, & ſe plaire toujours à la ſolitude, il faudroit être ou Dieu ou bête. Quand la ſociété eſt bonne, elle peut contribuer beaucoup à rendre un homme ſage & vertueux, & c'eſt en même tems une ſource féconde en agréments de la vie. C'eſt peut-être la meilleure école pour un jeune homme. Mais la ſociété peut auſſi corrompre le meilleur naturel, quand elle eſt mauvaiſe.

TZRECI ARTYKUŁ O SPOŁECZENSTWIE.

CZłowiek uformowany ieſt do ſpołeczeń-ſtwa. Od dawnego iuż czaſu, nazwano go zwierzęciem towarzyſzącym ſię z innemi. Kanclerż *Bakon* rezonuie o tym bardzo pięknie. Mowi on, że ażeby człowiek chętnie ſam zoſtawał, y kochał ſię w oſobności; potrzeba ażeby był albo Bogiem, albo beſtyą. Gdy ſpołeczeńſtwo ieſt dobre, może ſię mocno przyczynić, do uczynienia człowieka rozumnym y cnotliwym, y ieſt oraz obfitym źrzodłem wſzelkich roſkoſzy życia. Może bydź owſzem naypożytecznieyſzą ſzkołą dla młodego człowieka. Lecz toż ſamo ſpołeczeńſtwo, może zepſuć y naylepſzą naturę, gdy nie ieſt dobre.

Potrze-

Il faut donc employer autant de précaution & d'empreſſement à fuir les mauvaiſes compagnies, qu'à chercher les bonnes. N'ayez jamais de ſociété qu'avec des gens d'eſprit & de probité, dont les mœurs ſoient pures & réglées, & qui aient de l'expérience. Tâchez, ſi cela ſe peut, de ne fréquenter que des perſonnes qui vous ſurpaſſent en âge, en habileté, ou en rang; cela eſt d'une grande utilité. Point de commerce avec des gens qui ménent une vie déréglée, & dont la réputation n'eſt pas bonne. Vous perdriez la vôtre ſi vous ne les fuyiez pas.

Ne vous familiariſez jamais avec vos domeſtiques. Souvenez vous que vous étes leur maître; mais ſoyez un maître doux & bon. Si un maître a de la vertu, de l'eſprit, de la douceur, & qu'il choiſiſſe bien ſes domeſtiques, ſoyez ſûr qu'il ſera bien ſervi.

La

Potrzeba więc przykładać tyle ostrożności y starania w chronieniu się złych kompanii, iako w szukaniu dobrych. Z samemi tylko rozumnemi, cnotliwemi, dobrych y czystych obyczaiow, miey społeczeństwo. Usiłuy, ieżeli to bydź może, z temi tylko obcować osobami, ktoreby cię przewyższały wiekiem, biegłością, rzecz to iest arcy-pożyteczna. Żadney nie miey społeczności z ludźmi ktorzy nierządne prowadzą życie, y ktorych reputacya nie iest dobra. Zgubiłbyś własną, gdybyś przed niemi nie uciekał.

Nie wdaway się nigdy w poufałość z twoiemi służącemi. Pomniy na to, że ich iesteś Panem, lecz bądź Panem łaskawym y dobrym. Gdy Pan iest cnotliwym, rozumnym łaskawym, y gdy dobrze dobiera sobie służących, bądź pewnym, że iest dobrze służonym.

La ſociété avec les femmes peut faire beaucoup de bien & beaucoup de mal. La faudroit-il conſeiller à un jeune homme? On dit que cette ſociété contribue beaucoup à polir notre ſexe, & à lui inſpirer une certaine délicateſſe d'eſprit & de ſentiments, qu'on prétend être le partage des femmes. Cela peut être vrai ſi on n'a de ſociété qu'avec des femmes bien élevées, & qui aient de l'eſprit, de la prudence, & de la vertu. Si vous en trouvez de telles, empreſſez-vous à chercher leur compagnie. Mais fuyez celles qui n'ont pas ces qualités-là. Il y a des femmes qui ont beaucoup de brillant & peu de vertu. Leur commerce eſt infiniment ſéduiſant; il méne toujours plus loin qu'on ne penſe. Il faudroit avoir un grand fond de ſageſſe, de vertu, & d'expérience, pour réſiſter à ces beaux défauts de la nature. Je voudrois bien que vous n'euſſiez jamais de ſociété qu'avec des femmes qui

Obcowanie z niewiaſtami, może bydź y wielkiego dobra, y wielkiego nieſzczęścia źrzodłem. Mamże ie zalecić młodemu kawalerowi? Powiadaią że obcowanie to przyczynia ſię wiele do wydoſkonalenia naſzey płci, y do wlania w nią pewney iakieyſiś delikatności rozumu, y ſentymentow; ktore mienią bydź właściwemi niewiaſt przymiotami. Może to bydź prawdą gdy ſię z ſamemi tylko dobrze edukowanemi, rozumnemi, roſtropnemi y cnotliwemi obcuie niewiaſtami. Jeżeli WMć Pan znaydzieſz takie ktore, ſtaray ſię uſilnie dotrzymywać im kompanii; lecz uciekay przed temi, ktore wzwyż wyrażonych nie maią przymiotow. Są niektore niewiaſty maiące wiele wdziękow, à mało Cnoty. Społeczeńſtwo z niemi ieſt nieſkończenie zdradliwe; zaprowadza na zawſze daley, à niżeli ſię ſpodziewać możemy. Potrzebaby mieć wielką mądrość, wielką cnotę y wiel-

puiſſent vous inſpirer du reſpect & de l'eſtime, & point d'amour. Réſiſtez à cette paſſion de toutes vos forces. Vous ſerez malheureux, ſi jamais vous vous y abandonnez. Tâchez de n'aimer que lorsqu'il vous ſera permis d'aimer. Souvenez-vous que les plus grands malheurs des hommes ont été cauſés par l'amour. C'eſt un Dieu qui ne ſe repaît d'autre ſacrifice que du déſordre & du crime. Dès qu'on l'adore, on lui ſacrifie aveuglément repos, eſprit, fortune, honneur, & vertu. C'eſt une grande folie d'acheter pour peu de plaiſirs ſenſuels beaucoup de malheurs, & fort ſouvent l'abominable néceſſité de continuer le déſordre & le crime.

kie doświadczenie, na ſprzeciwienie ſię tym śliczaym defektom natury. Zyczyłbym raczey, ażebyś z temi tylko obcował niewiaſtawi, ktoreby w tobie wzniecić mogły ku ſokie reſpekt, y eſtymacyą à nie miłość. Sprzeciwiay ſię tey paſſyi, wſzelkiemi ſiłami. Nieſzczęśliwy będzieſz, kiedykolwiek daſz ſię iey opanować. Staray ſię nie kochać poty, pokiby ci ſię niegodziło, oświadczyć ci ſię z twoią miłością. Pomniy na to, że naywiękſzych nieſzczęśliwości ludzkich, była przyczyną miłość. Bożek to ieſt, ktory ſię ſamą tylko zbrodni y wyſtępku paſie ofiarą. Jak tylko go ſię adoruie, ſakryfikuie mu ſię ślepo pokoy duſzy, rozum, fortunę, honor, y cnotę. Jeſt to wielkie ſzaleńſtwo kupować ſobie za trochę zmyślnych roſkoſzy mnoſtwo nieſzczęśliwości, à częſtokroć obrzydliwą potrzebę, trwania w zbrodni, y wyſtępkach.

Que vous ferez heureux, *mon cher ami*, fi la confidération de la toute-préfence de Dieu fait affez d'impreffion fur vous pour vous porter à garder l'innocence & la chafteté! Dieu veuille vous préferver de l'impureté.

Quant à la fociété en général, il faut abfolument acquérir les qualités fociables, la complaifance, la douceur, la bonne humeur, & l'efprit accomodant. Il y a des gens qui avec ces qualités feules ont fait plus de chemin dans la carriére de la fortune, que d'autres n'ont pu faire avec plus de mérite & d'habileté.

QUA-

O iak będzieſz ſzczęśliwy *kochany moy przyiacielu*, ieżeli pamięć na obecność wſzechmocnego Boga tyle będzie miała w ſobie mocy, ażeby cię wzbudziła do zachowania niewinności y czyſtości! O gdyby cię Bog raczył zachować od nieczyſtości.

Co zaś tycze ſię ſpołeczeńſtwa w powſzechności, potrzeba koniecznie, ażebyś ſtarał ſię o przymioty towarzyſzące z ſobą ludzi, to ieſt, o chęć przypodobania ſię każdemu, o ludzkość, o łagodność, o dobry zawſze humor, y o zgadzaiącą ſię ze wſzyſtkim naturę. Wiele ieſt takich ludzi, ktorzy dla ſamych tych przymiotow, tak znacznie pomnożyli ſwoię fortunę, iak inni nie mogli przy więkſzey ſwoiey doſkonałości, y biegłości.

QUATRIEME ARTICLE DE L'AMITIE.

IL faut avoir des amis : ſans un ami le malheur ſeroit inſuportable, & le bonheur auroit peut-être peu ou point d'agrément. Mais ayez très-peu d'amis : un ſeul vous ſuffira. J'entends des amis de cœur : pour des amis d'une autre ſorte, des amis que j'appelle amis généraux, tâchez d'en avoir autant que vous connoîſſez d'hommes. Mais quant aux amis véritablement tels, qu'ils le ſoient à toute épreuve ; je vous eſtimerai heureux, ſi vous en trouvez ſeulement un. Peu s'en faut que les hommes d'aujourd'hui ne ſoient trop corrompus pour être capables de la véritable amitié. Dans le choix

d'un

CZWARTY
ARTYKUŁ
O
PRZYIAZNI.

POtrzeba mieć przyiacioł. Bez przyiaciela nieſzczęście byłoby nieznośnym, à ſzczęście małoby w ſobie albo nic nie miało powabow. Lecz bardzo mało miey przyiacioł. Doſyć ci mieć będzie iednego. Mowię o przyiaciołach ſzczerych, y z ſerca. Co do przyiacioł innego rodzaiu, to ieſt, do tych, ktorych ia nazywam przyiaciołmi powſzechnemi, ſtaray ſię ich mieć tyle, ile będziesz znał ludzi. Lecz co ſię tycze prawdziwych przyiacioł, ktorzyby ci chcieli być przyiaciołmi w każdym nieſzczęściu, miałbym cię za ſzczęśliwego, gdybyś mogł tylko iednego ſobie pozyſkać. Ledwie mo-

d'un ami ſoyez un peu délicat, & fort-circonſpect.

L'amitié eſt peut-être l'affaire la plus importante de notre vie, auſſi-bien que le mariage. Elle a beaucoup d'influence ſur notre bonheur temporel, & fort-ſouvent ſur notre ſalut éternel. Cherchez de l'eſprit, de l'honneur, & de la vertu. Si vous ne trouvez pas tout cela dans un homme, n'en faites point votre ami particulier. Le caractére d'un ami ſera votre caractére. Si vous avez un ami ſage & vertueux, vous deviendrez ſage & vertueux vous-même. Les amis ſe communiquent & leurs vertus & leurs vices. Ne ſoyez pas trop promt à vous confier à quelqu'un. Donnez-vous du tems; examinez exactement, mettez à l'épreuve, connoîſſez bien avant de lier une étroite amitié.

Sou-

wić nie można, że ludzie czaſow naſzych tak ſą zepſuci, że nie ſą ſpoſobni do prawdziwey przyiaźni. W dobieraniu ſobie przyiaciela, bądź cokolwiek delikatnym, y bardzo oſtrożnym.

Przyiaźń ieſt podobno ſprawą naywiękſzey wagi w życiu naſzym, tak dobrze, iabo y małżeńſtwo. Wiele ſię przyczynia do doczeſney naſzey ſzczęśliwości, à bardzo częſto, do wiecznego naſzego zbawienia. Szukay w nim, rozumu, honoru, y Cnoty. Jeżeli nie znaydzieſz wſzyſtkich tych przymiotow złączonych razem w iednym człowieku, nie czyń go twoim oſobliwym przyiacielem· Charakter twoiego przyiaciela, twoim będzie charakterem. Jeżeli będziesz miał rozumnego y cnotliwego przyiaciela, ſtanieſz ſię ſam także mądrym y cnotliwym. Przyiaciele komunikuią ſobie ſwoich cnot, y nałogow. Nie bądź nad to prędkim do darowania komukolwiek twoiey

podu-

Souvenez-vous de cet ancien proverbe allemand: *Man muſs erſt eine Metze Salz mit jemanden gegeſſen haben, ehe man ſich ihm völlig vertraut.* Sur-tout ne penſez jamais à faire votre ami de celui qui eſt l'ami de tout le monde. Vous ne ferez jamais d'un *Allermansfreund* un bon ami. Le ſentiment du Miſantrope de *Moliére* eſt un bon ſentiment:

Je veux qu'on me diſtingue, & pour le trancher net,

L'ami du genre humain n'eſt point du tout mon fait.

Faites-vous une idée juſte de l'amitié: elle ne conſiſte point à faire des ſottiſes & des débauches enſemble. L'union des perſonnes de ce caractére ne mérite rien moins que le beau nom de l'amitié. Ce n'eſt qu'une indigne liaiſon pour ſe rendre mutuelle-

ment

podufałości. Zaftanow fię przez czas nieiaki; roztrząfay pilnie wfzyftko, probuy, y poznay dobrze człowieka pierwey, nim z nim zawrzefz ścifłą przyiaźń. Pamiętay na dobre przyfłowie Niemieckie: *Potrzeba pierwey zieść korzec foli z człowiekiem, z ktorym mafz zabrać przyiaźń.* Nadewfzyftko, nie odważay fię nigdy brać fobie za przyiaciela tego, ktory ieft całego Swiata przyiacielem. Sentyment dziwaka *Molierowfkiego*, ieft dobrym Sentymentem:

Chcę, ażeby mnie tylko fzacowano, y wyraźnie mowiąc:

Przyiaciel całego Narodu ludzkiego, nie ieft moim dziełem.

Wyftawiay fobie fprawiedliwie w imaginacyi twoiey, przyiaźń. Nie zawifła na tym, ażebyś razem z twoim przyiacielem popełniał głupftwa, y żył w rofpuście. Związek ofob takiego charakteru, nie zafługuie fobie bynaymniey na piękne imie

przy-

ment malheureux. La véritable amitié eſt une étroite liaiſon entre deux ou pluſieurs perſonnes, dont le but doit être de ſe rendre mutuellement plus ſages, plus vertueux, & plus contents. Tout autre but dans l'amitié en eſt indigne.

Si la providence vous donne un véritable ami, conſervez-le avec tout le ſoin poſſible. Vous vous le conſerverez, ſi vous obſervez religieuſement envers lui tous les devoirs de l'eſtime, de l'affection, de la confiance, de la fidélité, & même de la politeſſe auxquels l'amitié vous engage.

przyiaźńi. Związkiem ieſt niegodziwym', ktory z ſobą czynią dla uczynienia ſię wzaiemnie nieſzczęśliwemi. Przyiaźń ieſt ściſłym związkiem dwoch lub więcey oſob, ktore do tego iedynie zmierzaią, ażeby ſię uczyniły wzaiemnie rozumnieyſzemi, cnotliwſzemi; y ſzczęśliwſzemi. Wſzelki inny zamierzony koniec w przyiaźńi, ieſt niegodziwy.

Jeżeli Opatrzność da ci prawdziwego przyiaciela, konſerwuy go z wſzelką, iaka tylko bydź może, uſilnością. Będzieſz go zaś konſerwował, ieżeli wypełnisz pilnie, wſzelkie twoie ku niemu ſzacunku, affektu, poduſałości, y wierności, à nawet y przyſtoyności obowiązki, ktore na Ciebie wkłada przyiaźń.

PIĄ-

CINQUIEME ARTICLE

DE

L'OCCUPATION.

NE ſoyez jamais ſans occupation. Si les affaires de votre vocation vous laiſſent du vuide que vous ne puiſſiez pas remplir par une bonne converſation, occupez-vous de quelque autre choſe, & fuyez l'oiſiveté comme votre malheur. Liſez, jouez de quelque inſtrument, deſſinez, inventez quelque occupation plutôt que de n'en avoir point. Perſonne n'a bonne opinion de ces déſœuvrés qui manquent ou d'eſprit ou de cœur pour s'occuper. Il y a des gens qui paroîſſent n'avoir une ame que pour leur ſervir de ſel, afin qu'ils ne pouriſſent pas. Bien des mauvaiſes actions ſe ſont faites uniquement faute d'occupation. De l'oiſiveté

à une

PIĄTY ARTYKUŁ O ZABAWIE.

NIe bądź nigdy bez zabawy. Jeżeli ci zabawy twoiego ſtanu zoſtawiały co czaſu, ktoregobyś nie mogł ſtrawić na dobrey konwerſacyi, zabawiay ſię inną iaką rzeczą; à uciekay przed prożnowaniem, iako przed twoim nieſzczęściem. Czytay, gray na jakim inſtrumencie, ryſuy, wymyśl ſobie raczey iaką zabawę, à niżeli żebyś iey żadney mieć nie miał. Nikt nie ma dobrey opinii o tych prożniakach, ktorym zbywa albo na rozumie, albo na chęci do zabawiania ſię potrzebney. Są ludzie tacy, ktorzy zdaią ſię dla tego iedynie mieć Duſzę, ażeby im ſłużyła za ſol, à zgnić im nie dała. Bardzo wiele ſpraw złych, iedynie z prożnowania,

à une vie déréglée, le chemin eſt bien court.

Ne jouez pas, ou s'il le faut, jouez peu, & avec des gens qui ne ſoient ni quéréleurs, ni attachés au gain. Jouez vous-même noblement, & ſans envie de gagner. Sur-tout ne jouez jamais gros jeu; c'eſt l'écueil de l'eſprit, du cœur, & de la fortune.

Evitez la déteſtable coutume de boire au-delà des bornes où la raiſon & l'innocence ne ſe trouvent pas. Un homme ivre risque de commettre tout ce qu'il y a de plus extravagant & tout ce que le crime a de plus infame & de plus noir. C'eſt un ſpectacle infiniment triſte, & qui fait l'opprobre des chrétiens, de voir un homme s'avilir au-deſſous des bêtes par l'ivreſſe. Vous pourez vous trouver dans des occaſions où l'on vous ſollicitera à boire, jusqu'à vous enivrer avec

la

iako źrzodła iakiego wyniknęły. Od pro źnowania do nierządnego życia, łatwo przeyść można.

Nie gray, albo ieżeli tego potrzeba gray mało, y z ludźmi ktorzyby nie byli kłotnikami, lub przywiązanemi, do zyſku. Gray zaś ſam wſpaniale, y bez pragnienia wygrania. Nadewſzyſtko, nie gray nigdy w gry wielkie. Ruiną to ieſt, rozumu, poczciwości, y fortuny.

Strzeż ſię niegodziwego pijania nad ſiły zwyczaiu. W nim albowiem ani rozum, ani niewinność, znaydować ſię nie może. Człowiek pijany gotow ieſt cokolwiek tylko może bydź nayniegodziwſzego, y cokolwiek tylko zbrodnia mieć może w ſobie nayhaniebnieyſzego y nayſzkaradnieyſzego, popełnić. Widowiſkiem ieſt nader okropnym, y czyniącym Chrześciańſtwu hańbę: daie albowiem w ſobie widzić człowieka poniżaiącego ſię przez pijańſtwo, nad ſame be-

la compagnie. Souvenez-vous alors, qu'un honnête-homme doit toujours avoir aſſez de fermeté & de courage pour ne pas faire des ſottiſes. Gardez-vous en tout de la mauvaiſe honte.

SIXIEME

ARTICLE

DU

DISCOURS.

SOyez fort-circonſpect dans vos diſcours. Parlez peu, & parlez modeſtement. Evitez la réputation d'un babillard & d'un diſeur de rien. Ne ſoyez jamais le premier ni à débiter des nouvelles ni à les croire. Si on vous confie un ſecret, gardez-le inviolablement, ſi vous y manquiez une ſeule fois,

vous

ſtye. Będzieſz może znaydował ſię w okazyach w ktorych przymuſzać cię będą, ażebyś pił z kompanią, aż do zapicia ſię. Pomnii na ow czas, że człowiek uczciwy, powinien mieć zawſze tyle odwagi y męſtwa, ażeby ſię mogł uſtrzedz nierządow. Strzeż ſię uwodzić ſię w czym fałſzywym wſtydem.

SZOSTY.
ARTYKUŁ
O
KONWERSACYI.

BĄdź bardzo oſtrożnym w twoich mowach. Mow mało, à mow z modeſtyą. Strzeż ſię zarobić ſobie na reputacyą wiele gadaiącego, à nic nie mowiącego. Nie bądź nigdy naypierwſzym, do rozſiewania nowin, y do wierzenia im. Jeżeli powierzony będzie jaki ſekret, dochoway go nie-

vous pouriez vous perdre pour toujours de réputation dans l'esprit des honnêtes gens.

Ne divulguez jamais le mal que vous avez entendu de votre prochain. Le caractére de médisant est un des plus odieux & des plus indignes caractéres, & vous devez le fuir avec tout le soin possible. Quand vous parlez, tâchez de parler d'une maniére que vos discours marquent que vous avez de l'éducation, de l'honneur, & de la vertu.

Ne disputez jamais sur la religion, mais pratiquez-la. Ceux qui aiment le plus à en disputer, l'entendent souvent le moins. Il n'y a qu'une occasion où l'honnête-homme est obligé en conscience d'employer tout ce qu'il a de force dans l'esprit, de bonté dans le cœur en faveur de la religion, c'est lorsqu'il s'agit de la défendre contre les infames insultes ou des athées, ou des profanes & des libertins.

Ne

naruſzenie; gdybyś go raz nie dotrzymał, mogłbyś utracić na zawſze reputacyą w rozumieniu uczciwych ludzi.

Nie rozgłaſzay nigdy tego, coś ſłyſzał z uſzczerbkiem ſławy bliźniego. Charakter obmowcy ieſt nayobrzydliwſzym, y nayniegodziwſzym charakterem; powinieneś ſtrzedz ſię go z wſzelką uſilnością. Gdy mowiſz, ſtaray ſię tak mowić, ażeby mowa twoia dawała wſzyſtkim do zrozumienia, że dobrey ieſteś edukacyi, że maſz rozum że kochaſz honor, y cnotę.

Nie dyſputuy nigdy o religii, lecz wypełniay te, ktore na ciebie wkłada obowiązki. Ci ktorzy naybardziey lubią o niey dyſputować, naymniey ſię częſtokroć na niey znaią. W iedney tylko okazyi człowiek uczciwy obowiązany ieſt pod ſumnieniem łożyć wſzyſtkie ſiły rozumu, y przymioty dobre ſerca, dla dobra Religii; to ieſt w ten czas, gdy iey bronić potrzeba od attakow niegodziwych Ateuſzow, albo ludzi zepſutych, y libertynow.

Ne parlez jamais mal de vos ſupérieurs. Il peut vous être permis de remarquer leurs défauts, mais il ne vous eſt jamais permis d'en parler, ou de les faire remarquer aux autres. Un ſeul trait contre vos ſupérieurs peut devenir un obſtacle perpétuel à votre fortune. On a des exemples, que la ſeule démangeaiſon de parler librement des ſupérieurs a empêché des gens, qui d'ailleurs avoient du mérite, à faire leur fortune.

Ne parlez jamais de vous-même, & s'il le faut abſolument, faites-le avec modeſtie, & ſoyez court. Le ſoi-même eſt un article fort-délicat que peu de gens ſavent toucher comme il faut, ſur lequel il n'eſt jamais bon de s'arrêter long-tems.

Accoutumez-vous à dire à chacun quelque choſe d'obligeant. C'eſt un ſecret à gagner tout le monde. Mais dites-le ſans affectation & ſans flatterie. Le métier d'un

flatteur

Nie mow nigdy źle o twoich przełożonych. Wolno ci ieſt uważać w nich defekta, lecz nigdy ci nie ieſt wolno mowić o nich, y wyiawić ie innym. Jedno ſłowo wymowione przeciwko przełożonym, może ci ſię ſtać uſtawiczną do dobrego mienia przeſzkodą. Mamy przykłady, że iedyna chuć mowienia z wolnością przeciwko przełożonym, przeſzkodziła do wywyżſzenia ſię ludziom, maiącym nawet do tego, potrzebne talenta.

Nie mow nigdy o ſobie ſamym, à ieżeli tego konieczna ieſt potrzeba, uczyń to z modeſtyą, y w krotkich ſłowach. Mowienie o ſobie ſamym ieſt artykułem bardzo delikatnym, ktory mało bardzo ludzi umieią traktować. Nie potrzeba więc nigdy z nim długo rozciągać ſię,

Przyzwyczaiay ſię każdego uiąc ſobie jakim ſłowem. Sekret to ieſt, przez ktory ſobie możeſz pozyſkać przyiaźń wſzyſtkich ludzi. Lecz czyń to bez affektacyi, y bez

flatteur eſt indigne d'un bon eſprit, & ne plaît jamais. Il y a des gens qui à force de vouloir plaire déplaiſent infiniment à ceux qui ont du goût. Ne reſſemblez jamais à ces gens-là.

Ne raillez jamais perſonne. Peu de gens ſavent bien railler, & moins encore ſavent entendre la raillerie. Beaucoup de malheurs n'ont eu d'autre ſource, qu'une raillerie ou trop mordante ou mal entendue.

Ne prenez jamais l'abominable coutume de jurer: elle eſt infiniment indigne d'un honnête homme, & marque peu ou point de religion. C'eſt un préjugé bien-ſot, de croire que ſavoir jurer ſoit une qualité néceſſaire pour un ſoldat. On peut jurer beaucoup, & être grand poltron, & l'on peut ne point jurer, & avoir beaucoup de courage.

podchlebſtwa. Rzemiosło podchlebcy nie zdobi rozumnego człowieka, y nie może ſię nikomu podobać. Znayduią ſię niektorzy ludzie, ktorzy dla zbyteczney chęci przypodobania ſię nie podobaią ſię niezmiernie, guſt dobry maiącym oſobom. Nie naśladuy nigdy tych ludzi.

Nie żartuy nigdy z nikogo. Mało ieſt takich ludzi, ktorzyby umieli rozumnie żartować; à mniey ieſzcze takich, ktorzyby znali ſię na żartach. Wiele nieſzczęśliwości nie inne miały źrzodło, tylko albo żart ktory dogryzaiący, albo źle zrozumiany.

Nie miey nigdy obrzydliwego zwyczaiu przyſięgania ſię. Bardzo nie zdobi poczciwego człowieka, y wyraża, że albo mało, albo nic nie ma religii. Jeſt to głupia prewencya, rozumieć, że umieiętność przyſięgania, ieſt potrzebnym żołnierzowi przymiotem. Może kto uſtawicznie przyſięgać ſię, à bydź pierzchliwym, może nigdy nie przyſięgać ſię, a mieć wiele odwagi. Po-

Reſpectez toujours la vérité, & ne mentez jamais. On tient le nom de menteur pour la plus grande injure qu'on puiſſe dire à un homme, & on a raiſon. Il n'y a rien au monde de plus contraire au véritable honneur, que le menſonge.

Tenez religieuſement votre parole, & tâchez d'obtenir la réputation d'homme de probité. Mais ſoyez fort circonſpect en promeſſe.

SEPTIEME ARTICLE DE L'ORDRE ET DE LA PROPRETE.

LA propreté eſt une belle qualité, peu s'en faut que ce ne ſoit une vertu. Elle eſt infiniment plus aimable que la pompe & la

Poważay zawſze prawdę, à nie kłamay nigdy. Jmie kłamcy za naywiękſzą ludzie maią ſobie krzywdę, y ſprawiedliwie. Nic nie maſz na świecie ſprzeciwiaiącego ſię bardziey prawdziwemu honorowi, nad kłamſtwo.

Dotrzymuy nienarnſzenie twoiego ſłowa, y uſiłuy, zarobić ſobie na reputacyą uczciwego człowieka. Lecz bądź bardzo oſtrożnym w obietnicach.

SIODMY

ARTYKUŁ
O
PORZĄDKU
Y O
OCHĘDOSTWIE.

OChędoſtwo ieſt pięknym przymiotem, à ledwie y nie cnotą. Jeſt nieſkończenie milſzym nad pompę y okazałość. Bydź nie-
ochę-

la magnificence. Etre mal-propre ou ſalope eſt fort-ſouvent une marque ou d'un eſprit bas ou d'un cœur gâté. Cette régle peut avoir ſes exceptions. Mais j'aime beaucoup un homme, qui eſt toujours propre dans ſes habits, dans ſa maiſon, & dans ſes meubles. Tâchez d'être cet homme-là. Il n'y a qu'un mérite très-ſupérieur qui puiſſe contrebalancer la mal-propreté.

A la propreté joignez l'ordre & la régularité dans toutes vos affaires les plus difficiles & les plus accumulées. C'eſt une qualité qui tient du mérite. Obſervez ſur-tout l'ordre dans vos dépenſes. Conſultez toujours vos revenus, & ne dépenſez jamais au-delà. L'eſprit de ménage n'eſt pas une vertu, mais c'eſt une très-bonne qualité, ſans laquelle on court risque d'être toujours ou dans l'embarras ou dans la miſére.

Gardez-

ochędożnym, lub nieogarnionym, ieſt bardzo częſto znakiem podłego umyſłu, y zepſutego ſerca. Reguła ta, może mieć ſwoie excepcye. Lecz przecie daleko mi ſię bardziey podoba człowiek ten, ktory w ſukniach ſwoich, domu ſwoim, y meblach, zachowuie ochędoſtwo. Uſiłuy bydź takim człowiekiem. Sam tylko ten arcy-chwalebny przymiot, może od ciebie oddalić nieochędoſtwo.

Do ochędoſtwa przyłącz porządek y regularność we wſzyſtkich twoich naytrudnieyſzych, y nayciężſzych intereſſach. Jeſt to także przymiot, zbliżaiący ſię bardzo do Cnoty. Zachoway nadewſzyſtko porządek w twoich wydatkach. Miey wzgląd zawſze na twoie intraty, y nigdy nad nie więcey nie expenſuy. Dobra ekonomia nie ieſt cnotą, lecz ieſt arcy-ślicznym przymiotem, bez ktorego można bydź w niebeſpieczeńſtwie, zoſtawania zawſze albo w troſkach, albo w nędzy. Niech

Gardez-vous de faire des dettes : c'eſt une eſpéce de malheur que d'être endetté. Si jamais vous étes dans la néceſſité d'emprunter, ayez ſoin de payer religieuſement ce que vous devez. Un honnête homme doit toujours éviter que perſonne ait ſujet de ſe plaindre de lui.

HUITIEME ARTICLE DE LA RETRAITE.

FUyez la diſſipation. C'eſt une maxime bien-peu raiſonnable, que de partager tout ſon tems entre les affaires de ſa vocation & entre les plaiſirs & la diſſipation. Pour parvenir à la véritable ſageſſe & au véritable bonheur, il faut ſe connoître ſoi-même, ſes talents, ſes inclinations, ſes ſentimens, ſes défauts, ſes foibleſſes, ſes paſ-

Niech cię Bog broni, ażebyś miał zaciągać długi. Jeſt to nieſzczęście bydź zadłużonym. Jeżeli kiedy będziesz w potrzebie zapożyczenia ſię, ſtaray ſię punktualnie oddać to, co komu będzieſz winien. Człowiek uczciwy powinien ſię zawſze ſtrzedz tego, ażeby ſię na niego miał kto uſkarżać.

OSMY
ARTYKUŁ
O
OSOBNOSCI.

STrzeż ſię roztargnienia. Maxyma to ieſt mało zgadzaiąca ſię z rozumem dzielić czas pomiędzy zabawy ſwoiego powołania, pomiędzy roſkoſzy y rozpuſtę. Ażebyś mogł przyść do prawdziwey mądrości y bydź prawdziwie ſzczęśliwym, potrzeba ażebyś znał ſiebie ſamego, ſwoie talenta, ſkłonności, ſentymenta, defekta, ſłabości,

ſions, train de vie; en un mot, la véritable diſpoſition de ſon ame. Comment connoître tout cela, ſi on eſt toujours diſſipé, & qu'on ne rentre jamais en ſoi-même.

Si vous aimez donc la ſageſſe, ſi vous aimez la vertu, ſi vous aimez votre propre bonheur, mettez toujours quelque tems de votre vie à part, & employez ce tems de retraite & de ſolitude à bien examiner votre cœur & votre conduite. Cet examen, cette recherche de vous même, vous découvrira toujours des défauts & des foibleſſes. Faites des efforts ſincéres pour les corriger.

Il y a dans la paix de l'ame de *Mr. Dumoulin*, un chapitre ſur la retraite, dont la lecture ne peut être que très-ſalutaire. On a encore un autre profit de la connoiſſance de ſoi-même: quiconque ſe connoît bien, a la véritable clef du cœur d'autrui,

paſſye, ſpoſob życia; słowem mowiąc prawdziwą dyſpozycyą twoiey duſzy. A czy możnaż poznać to wſzyſtko, gdy ſię ieſt roztargnionym, y gdy ſię nie wchodzi w ſiebie ſamego.

Jeżeli więc kochaſz mądrość, ieżeli ſzacuieſz cnotę, ieżeli poważaſz własną ſzczęśliwość, odłoż zawſze część jaką twoiego życia, y w czaſie tym oſobności y oddalenia ſię przypatruy ſię pilnie twoiemu ſercu, y twoim ſprawom. To roztrząśnienie, to przypatrzenie ſię pilne tobie ſamemu, odkryie ci zawſze jakie twoie defekta, y niedoſkonałości. Uſiłuy ſzczerze, poprawić ie w tobie.

Jeſt w Kſiążce pod tytułem, pokoy duſzy wydaney przez *P. Dumoulin* rozdział o oſobności, ktorego przeczytanie arcy ieſt pożyteczne. Drugi ieſzcze ieſt pożytek, z poznania ſiebie ſamego. Ktokol-

& cela eſt d'un grand uſage dans tout le cours de la vie.

NEUVIEME

ARTICLE

DES

DISGRACES.

Attendez-vous aux disgraces. Vous ne ſerez point à l'abri de l'iniquité des hommes, & des disgraces du ſort. Quand on eſt jeune & qu'on ne connoît pas bien le monde, on s'imagine qu'il n'y a point de mal-honnête homme heureux ſur la terre, & que le bonheur extérieur ſe régle toujours ſur le mérite. Qu'on ſe trompe! Vous verrez ſouvent la vertu extérieurement malheureuſe & mépriſée, le fat, & l'homme ſans mérite au-contraire heureux & aimé.

C'eſt

wiek poznaie dobrze siebie samego, ma prawdziwy klucz do serc podobnych sobie ludzi, co wielkim iest pożytkiem, w biegu całego życia.

DZIEWIĄTY ARTYKUŁ O DOLEGLIWOSCIACH.

BĄdź gotow zawsze na przeciwności. Nie ustrzeżesz się nigdy niegodziwości ludzkiey, y prześladowania fortuny. Gdy się nie poznaie dobrze co iest świat, rozumie się, że żaden niepoczciwy człowiek nie może bydź szczęśliwym na świecie, że szczęśliwość zewnętrzna, idzie zawsze za zacnością. O jak wielki iest błąd w tey mierze! zobaczysz nie raz cnotę powierzchownie nieszczęśliwą y wzgardzoną, a przeciwnie człowieka nie maiącego ani ro-

 zumu,

C'eſt un ſpectacle bien-triſte, & qui fait la honte du genre humain: mais ce ſpectacle eſt très-ordinaire. L'homme ſage le voit & en gémit; mais il ne ſe laiſſe point détourner pour cela du chemin de la vertu.

S'il vous arrive des disgraces, ne vous en laiſſez point abattre; mais corrigez-les par votre fermeté à les ſoutenir.

DIXIEME ARTICLE DU MARIAGE.

JE ne devois peut-être point vous parler du mariage. Il y a bien du tems encore pour vous avant d'y penſer. Diſons-en pourtant un mot, ne fût-ce que pour ne rien omettre.

zumu, ani zacności, szczęśliwego, y kochanego. Jest to widowisko arcy okropne, y czyniące hańbę ludzkiemu Narodowi. Lecz widowisko to arcy iest pospolite. Człowiek rostropny zapatruie się na nie, y ubolewa; lecz nie zchodzi przeto z drogi cnoty.

Jeżeli ci się przytrafią iakie ucisku, nie day się im zwyciężyć; lecz triumfuy nad niemi, przez twoię, w znoszeniu ich, stateczność.

DZIESIĄTY
ARTYKUŁ
O
MAŁZENSTWIE.

NIe powinienbym z WMć Panem mowić o Małżeństwie. W czas ieszcze iest bardzo; ażebyś o nim myślił. Powiedzmy iednak co o nim, przynaymniey dla tego, ażebym nie zdawał się, opuszczać iakiey potrzebney materyi.

Ne penſez jamais à vous marier avant d'avoir ſuffiſamment de quoi entretenir une femme. Conſidérez bien que le mariage eſt après la religion la choſe la plus importante de votre vie. C'eſt un changement de ſituation, qui peut vous rendre infiniment malheureux, ou infiniment heureux. On ne peut jamais prendre trop de précaution avant d'entrer dans un état duquel dépend notre bonheur, ou notre malheur. On demandoit à Socrate, quel étoit le meilleur, de ſe marier ou de ne ſe point marier? Il repondit: Fais ce que tu veux, & tu t'en repentiras. Je ne ſais ſi Socrate avoit raiſon: mais ce que je ſais bien, c'eſt qu'il ne faut pas croire que jamais mariage puiſſe être heureux, à-moins que les deux parties ne ſoient des perſonnes vertueuſes. Cela eſt un peu rare. Il faut donc réfléchir avant de choiſir. Dans votre choix ne ſuivez jamais l'inclination, quand la raiſon s'y op-

Nie waż żenić śię pierwey, nim byś miał potrzebne do wyżywienia żony intraty. Uważay dobrze, że Małżeństwo po religii, iest w życiu naywiększey wagi, interessem. Jest to odmiana stanu, ktora cię, albo nieskończenie szczęśliwym, albo nieskończenie nieszczęśliwym, uczynić może. Nie można nigdy bydź nad to ostrożnym, w obieraniu sobie stanu, od ktorego szczęśliwość, lub nieszczęśliwość nasza, zawisła. Pytano się Sokratesa, coby było lepszego, czyli żenić się, czyli żyć w bezżeństwie? Odpowiedział: cokolwiek z tych dwoch rzeczy uczynisz, będziesz żałował. Niewiem, ieżeli Sokrates sprawiedliwie to powiedział. Lecz co wiem doskonale, iest to, że nie potrzeba nigdy wierzyć, ażeby Małżeństwo mogło bydź kiedy szczęśliwe, ieżeliby obydway Małżonkowie nie byli cnotliwemi. Co rzadką iest rzeczą. Potrzeba więc pierwey reflektować się, nim sobie

stan

pose. Ne ſuivez pas non plus trop la raiſon, quand l'inclination en ſouffre. Un de ces conſeillers, quand il eſt ſeul, ne donne pas toujours les meilleurs conſeils.

Si jamais vous vous mariez, n'oubliez point cette maxime: Un mari n'eſt honnête homme ni digne d'avoir une honnête femme, qu'autant qu'il ſuit exactement les régles de la fidélité conjugale, & qu'il eſtime & aime ſa femme préférablement à toutes les femmes de la terre.

ONZIEME ARTICLE DE LA LECTURE.

LA lecture doit être une des principales & des plus chéres occupations d'un hon-

ſtan ten obierzeſz. W obieraniu zaś twoim; nie idź zawſze za ſkłonnością, ktorey ſię rozum opiera! lecz nie idź także z prędkością za rozumem, gdy ztąd ſkłonność twoia wielki odnoſi uſzczerbek. Jeden z tych dwoch konſyliarzow, rad arcy-dobrych, dać nie może.

Jeżeli kiedy ożenisz ſię, miey zawſze w pamięci tę maxymę. Zaden mąż nie ieſt poczciwym człowiekiem, ani godnym, mieć poczciwą żonę, tylko tyle, ile zachowuie, punktualnie reguły wierności Małżeńſkiey, y ile ſzacuie ſobie, y kocha żonę ſwoię, nad wſzyſtkie inne, będące w świecie niewiaſty.

JEDYNASTY ARTYKUŁ O CZYTANIU

CZytanie powinno bydź nayoſobliwſzą y naymilſzą poczciwego człowieka, zabawą.

honnête homme. Elle éclaire l'esprit, fortifie la raison, & forme le cœur. Vous souvient-il de ces belles paroles de Télémaque: Heureux ceux qui aiment à lire, qui se plaisent à cultiver leur esprit, & qui se divertissent en s'instruisant! Heureux ceux qui se dégoûtent des plaisirs violens, & qui savent se contenter des douceurs d' une innocente vie. L'ennui, qui dévore les autres hommes au milieu même des délices, est inconnu à ceux qui savent s'occuper de quelque lecture.

Que vous seriez heureux, *mon cher ami*, si ces paroles fesoient une profonde impression sur votre cœur, & si vous saviez en profiter! Ne négligez donc jamais la lecture: mais ne lisez que de bons livres; & si vous avez du goût, ne lisez que les meilleurs. Il y a trop de livres: c'est un mal sous le soleil, qu'il faut corriger par un bon choix. Jusqu'ici il y a peu de livres allemands

bawą. Oświeca umysł, utwierdza rozum, y formuie serce. Pamiętayże na piękne Telemaka słowa? Szczęśliwi ci ktorzy kochaią się w czytaniu, ktorzy maią za ukontentowanie wydoskonalać swoy rozum, y za rozrywkę, informować się we wszystkim! Szczęśliwi ci, ktorzy brzydzą się burżliwemi roskoszami, y umieią się kontentować słodyczą niewinności. Tęsknica, ktora się w pośrzod roskoszy naprzykrza innym, nie iest od tych znana, ktorzy iakim czytaniem umieią się zabawiać.

O jakbyś był szczęśliwy *ukochany moy przyiacielu*, gdyby słowa te żywą na sercu twoim uczyniły impressyą, y gdybyś umiał z nich profitować! Nie zaniedbay więc nigdy czytania. Lecz same tylko dobre czytay Książki. Jeżeli będziesz miał gust dobry, czytay naylepsze. Aż nad to iest wielka liczba Książek. Defektowi temu będącemu na świecie, poradzić można przez

wybor.

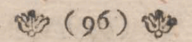
mands qui ſoient bons, il y en a pourtant qui ſont excellens. S'il y a plus de bons livres françois, il y en a auſſi de plus méchants & même en plus grand nombre. Pour les livres anglois, s'ils ſont bons, il n'y en a pas de meilleurs, & s'ils ſont mauvais, il n'y en a pas de pires.

Ne liſez jamais de livres qui ne ſervent qu'à corrompre le bon goût de l'eſprit, & la pureté des mœurs. Défiez-vous des Mémoires: l'exacte vérité n'y eſt pas toujours obſervée: ſouvent il y a des principes de libertinage & d'irréligion. Les vices y ſont racontés, & n'y ſont pas toujours condamnés. Bien des gens ſe ſont inſenſiblement gâté & l'eſprit & le cœur, en liſant ſans

choix

wybor. Aż do naſzych czaſow mało ieſt Kſiążek Niemieckich, ktoreby były dobre' lecz ſą między niemi y arcy-doſkonałe. Jeżeli więcey ieſt dobrych Kſiążek Francuſkich, ieſt także między niemi więcey złych, y owſzem, większa ich ieſt, niż dobrych liczba. Co ſię zaś tycze Kſiążek Angielſkich, ieżeli ſię znayduią ktore między niemi dobre, żadne nie mogą bydź nad nie lepſze; lecz ieżeli ſą złe, nic nad nie, nie może bydź gorſzego.

Nie czytay nigdy Kſiążek, ktoreby ci zepſuć mogły guſt dobry, y czyſtość obyczaiow. Streż ſię Memoryałow. Częſtokroć prawda nie ieſt w nich punktualnie zachowana, częſtokroć maią w ſobie ſentymenta niezbożności, y rozwiozłości. Defekta w nich bywaią opiſane, à nie zawſze zganione. Wielu ludzi nieznacznie ſobie zkaźili y rozum, y ſerce, czytaiąc bez braku,

choix & ſans précaution toute ſorte de Mémoires & d'hiſtoires.

Enfin, liſez avec attention, & réfléchiſſez ſur tout ce que vous liſez. Sur-tout liſez dans le deſſein de vous inſtruire & de profiter. Ceux qui ne liſent que pour paſſer le tems, & pour pouvoir dire qu'ils ont lu tel ou tel livre, ne méritent pas qu'un bon livre leur tombe entre les mains.

FIN.

ku, y bez oſtrożności, wſzelkiego rodzaiu Memoryały, y Hyſtorye.

Czytay naoſtatek z attencyą, y zaſtanawiay ſię nad tym wſzyſtkim, cokolwiek czytaſz. Nadewſzyſtko czytay z chęcią nauczenia ſię, y profitowania. Ci ktorzy czytaią iedynie dlatego, ażeby im czas zſzedł, albo, żeby mowić mogli, że czytali tę lub ową Kſiążkę, nie ſą godni, ażeby ſię im dobra ktora do rąk doſtała Kſiążka.

Spoſob unikania zgwałczenia obowiązku, ktory ma każdy wſtrzymac ſię od czytania złych Kſiąg, ieſt albo nie czytać tych ktore ſą zakazane od Zwierzchności, albo nie czytać ich bez otrzymanego pozwolenia.

KONIEC.

